

Emoneli ya Mokili na Motindo ya Biblia

“Ye azali liboso ya biloko nyonso, mpe kati na Ye biloko nyonso bikangami lisanga.”

Ba Kolosai 1:17

Moyekoli akozala na Makoki ya:

1. Koyeba motindo nini emoneli ya mokili ya moto etambwisaka bomoyi na ye.
2. Kokesanisa emoneli ya mokili ya Biblia na ba emoneli ya mokili mosusu.
3. Koyeba mitindo ebele ekeseni oyo bato bazali kobwakisa bana oyoy baling te, sangisa bana oyo bazali na zemi babotami naino te.
4. Komonisa ba lolenge oyo emoniseli ya mokili ya Biblia esengeli mpe kosalela yango epayi na bana oyo bazali na zemi yambo ya kobotama.

Makambo Motuya

- Moto nyonso azali na emoneli ya mokili: liboke ya ba boyambi mpe ba makambo ya motuya na bizaleli oyo ezali esika ya ebandeli biso tozali kotala makambo na motindo ezali kosalama mpe to zali kozwa comprehension ya mokili na lolenge ezali.
- Emoneli ya mokili ya moto ezali moboku ya mikano azali kozwa na bomoyi, kotisa kati na yango mokano ya kosopa zemi to ya komema zemi kino na suka.
- Biteni ya minene misato ya emoneli ya mokili ezali: emoneli ya mokili motindo ya Biblia, motindo ya ya boyambi na milimo ya bonkoko, mpe ya boyambi na biloko bikelama/Nzambe azali te.
- Kosopa zemi ezali moko kati na ebele ya banzela – elongo na kosundola/ kobwaka , kokaba na likama, mpe koboma bana ya mike to bana bawuti kobotama– oyo bana oyo balingami te bazali kolongola bana.
- Emoneli ya mokili ya Muklisto endimaka motuya ya bomoyi ya bato nyonso mpe kofuluka ya bomoto ya mwana oyo azali na zemi.

Eteni ya Makomi na Bulu

Ba Kolosai 1:17, Masese 14:12, Kobima 2:1–10, Ebandeli 2:7, Nzembo 127:3–5, Yobo 10:8–12, Yelemia 1:5, Matie 1:18

LISUNGI MPO NA MALAKISI

Tango Esengeli mpo na eteni ya malakissi oyo: 90 minuta

Yambo kopesa balandi na malakisi ndimbola ya *emoneli ya mokili*, pesa bango libaku libaku ya kolimbola yango bamoko.

LISUNGI MPO NA MALAKISI

Bosala engalisisi 1 (Tala lokasa ya mosala na suka ya mokapu oyo).

Emoneli ya mokili ezali easika ya ebandeli epayi wapi tozali komonela /kotalela makambo na motindo ezali kosalema mpe tozali kozwa comprehension ya mokili na lolenge ezali. Biso nyonso tozali na emoneli ya mokili oyo ezali kosala mosala ya mozindo penza likolo ya motindo na biso ya kotala biloko, motindo tozali kokanisa, motindo ya bizaleli na biso, mpe motindo tozali kobika. Emoneli ya mokili ya moto ezali moboku mpo na boyebi to bososoli ya makambo motindo ezali kosalama mpe ya kokamata mikano ya mokolo na mokolo mpe na yango ezali na ntina mingi koleka penza.

Emoneli ya mokili na yo ezali lokola yo oto ozali kotala mokili na nzela ya luneti oyo ba tala-tala na yango ezali na langi ya kopekisa-moyi. Eloko nyonso ozali komona ekozwa langi ya ba tala-tala ya luneti. Soki olati luneti ezali na tala-tala ya langi ya motane, eloko nyono okmona ekozala motane. Soki olati luneti ya ba tala-tala ya langi ya mosaka yambila/ jone, eloko nyonso ekokoma langi ya mosaka ya mbila, jone. Ebongo soki bomoyi na yo mobimba ezalaka ete okolataka bobele luneti na ba tala-tala ya langi ya mosaka ya mbila/jone, nde ekozala mpasi obanza ete mokili ezali langi ya mosaka/jone te ! Yango nde emoneli ya mokili na yo esalaka : yango nde “epesaka langi” na emoneli na yo ya mokili kolandela lolenge na ba tala-tala oyo ezali kati na “luneti ya kopekisa-moyi” na yo.

Eloko ya ntina mingi na yo obatela na makanisi na yo ezali ete moto nyonso moko na moko azali kolata ba tala-tala ya emoneli ya mokili oyo —oyeba yango to te. Libula na yo osangola, libota na yo, bizaleli ya bonkoko na yo, mpe motindo ya etamboli ya boyambi na yo, nyonso wana zali kopesa lolenge na emoneli na yo ya mokili. Emoneli na yo ya mokili, ya ngo mpe, ekotambwisa/ekokamba lolenge yo okobika bomoyi na yo. Esika na yo ezali nini epayi na baoyo bazangi ndako kati na lingomba ya bato na bino? *Eyano na yo ekambami/etambwisami na emoneli na yo ya mokili.* Okanisi ete bampaka esengeli bazala traiter lolenge nini na kati ya bomoko ya libota na yo? *Eyano na yo ekambami/etambwisami na emoneli na yo ya mokili.* Boni ondimeleli ete bana babotamaka na masumu kati na bango, to ondimeleli ete babotamaka malamumu penza na kati na bango kasi ezali misala mokili esalaka mpo na komema bango nde ebebisaka bango? *Eyano na yo ekambami/etambwisami na emoneli na yo ya mokili.*

Kobosana te ete langi ya ba tala-tala wana yo olati ezali kopesa langi na yango na eloko nyonso ozali komona, mpe wana ozali koyeba ete *ozali* na emoneli moko ya mokili okoki bongo ata moke koyeba motindo nini mokili ezali komonana na ba tala-tala ya emoneli ya mokili ya moto mosusu. Okoki mpe ko bongisa emoneli ya mokili ya yo moko: kobongola yango, komema yango na kokokana, kokomisa yango makasi, to tango mosusu kutu kolata mobimba ya emoneli ya mokili ya sika! Suka-suka, yango nde, likambo esalamaka na tango oyo biso toyambami kati na libota ya Nzambe: na esika ya emoneli ya mokili na biso ya kozanga bonzambe tozali kotia oyo ezali na Klisto kati-kati na yango, na oyo wana Biblia – Liloba na Nzambe – ekomaka ba tala-tala ya sika oyo na nzela na yango sika tokomi kotala mokili.

Emoneli ya Mokili na Motindo ya Biblia mpe Ntina nini Tosengeli na Yango

Emoneli ya mokili na motindo ya Biblia ezali emoneli mobimba ya mokili kowuta na lolenge ya kotala oyo engengisami mpe ekambami/ etambwisami na Liloba na Nzambe. Yango ezali kosimba bisika nyonso ya bomoyi, wuta na likambo ya mbongo kino likambo ya bizaleli, wuta likambo ya politiki kino likambo nionso etali kitoko ya biloko oyo esalamaka na ekolo to na mboka. Mpo na baklisto Biblia esengeli eyeba kosala mosala ya komema mikano nyonso tozali kozwa, makanisi nyonso tozali na yango, ba valeur nyonso tozali koyamba.

Tosengeli na emoneli ya mokili na motindo ya Biblia pamba te tosengeli komona bomoyi mpe mokili kowuta na perspective na Nzambe. Soki tozali komona makambo lolenge ezali kosalama na motindo ya kokesana na oyo ya Nzambe – soki tozali kilata bi tala-tala oyo ekeseni – tokomna makambo te solo lolenge

yango ezali. “Ezali na nzela ekomonana ya sembo, kasi na suka na yango ekomema na kufa” (Masese 14:12). Emoneli ya mokili na motindo ya Biblia ememaka bison a kondimela biloko eleki likolo na bizaleli, bikamwa, motuya ya botosi ya moto, mpe nzela to makoki ya kosikolama.

Nzoka nde, kobosana te, ete atako wana tosimbi emoneli ya mokili na otindo ya Biblia, “tozali komona bobele kolakisama lokola kati ya tala-tala; ebongo sima to komona elongi na elongi” (1 Kolinto 13:12a). Emoneli na biso ya mokili ekozala *soki moke te* polele na mobimba na tango ya bomoyi na biso awa na se. Kaka tango tokozala na lola nde wana toyebi komona na polele mobimba.

ESIKA YA KOKOMA

Biteni ya Emoneli ya Mokili

Emoneli ya mokili na motindo ya Biblia ezali na momekano na ba emoneli mosusu ebele oyo ezali kosalela Biblia te lokola moboku na yango. Mibale ya biteni ya emoneli ya mokili ya momekano na oyo ya Biblia ezali boyambi to kondimela ya bonkoko mpe boyambi to kondimela na bikelamu. Ba mabunga ya ba emoneli ya mokili oyo ezali komonana polele soki to kokokanisa yango mbala moko na emoneli ya mokili na motindo ya Biblia.

Boyambi ya bonkoko oyo babengi Animisme (to pantheisme, elingi koloba ete “eloko nyonso ezali Nzambe”) yango etondisami na boyambi ya makasi ete eloko nyonso ezali na molimo to elimo – ba nzete, mabanga, baniama, bato, moyi, sanza, likolo, minzoto, mpe bongo na bongo. Mokili etondi na milimo, mosusu ya malamumu mpe mosusu ya mabe. Esengeli kokitisa motema ya milimo oyo soki te makambo ya mabe ekokomela bino. Emoneli ya mokili ya boye ezali komema bato bagumbamela milimo oyo ezali na mokili oyo ekelama, na esika ya kogumbamela Nzambe kaka moko ya solo. Bato bazali kobika kati na kobanga ya milimo mpe bazali komeka koluka kozwa nguya mpe bokonzi na nzela ya kopesa ba makabo mpe ba mbeka, kosimba bakisi, to soloka.

Boyambi na bikelamu oyo ebengami Secularisme /atheisme (elingi koloba été Nzambe azali te) ezali lolenge ya kobika mpe ya kokanisa oyo ezali kotelemela makasi Nzambe, losambo, to eloko nyonso ezali kokamwisa, mpe na esika na Nzambe yango ezali kotombola bato likolo koloba ete moto ezali eloko eleki na kokola mingi kati na bikelamu nyonso kino sika oyo (kutu moto atikali bobele eloko ya mosuni lokola banzete to baniama mosusu). Kolandela emoneli ya mokili ya boye, moto azali na bokonzi ya suka likolo ya biloko nyonso, elongo na oyo etali koboma bomoyi ya moto mosusu. Moto azali na ndingisa ya kosala nyonso oyo alingi kosala mpo azali na moto mosusu te epayi ya nani akoki kozongisa eyano soki te bobele epayi na ye moko.

Emoneli ya mokili na motindo ya Biblia ezali lolenge ya komona mokili na bomoyi wuta emoneli ya Nzambe oyo azali na kibomoto mpe azali kokamwisa, Ye oyo amitalisaka/amimonisaka Ye moko epayi na biso na nzela ya bikelamu, ya Biblia, mpe ya Yeso Klisto. Mpo na ba Klisto Nzambe azali esika oyo kati na yango bomoyi evandisami penza, mpe solo ya Makomi na Bule ezali moboku mpo na motindo biso tosengeli kobika. Bomoyi mobimba mpo na bandimi Ba Kilsto ezali eyano ya kogumbamela epayi na Nzambe.

LISUNGI MPO NA MALAKISI

Bosala engalisisi 2 (tala lokas aya mosala na suka ya mokapu oyo).

Ba emoneli ya mokili oyo etelamelaka Nzambe etalisaka tango na tango ba lolenge ya komona oyo ezali koyokana te na Biblia likolo na ba mibeko ya ntina monene lokola Nzambe, mokili, bomoyi na moto, malamumu mpe mabe, makasi mpe motawu, mpe lolenge ya kokamata bana oyo babotami kozanga kolinga mbotama na bango. Emoneli na biso ya mokili epesaka information ya biyano na mituna ebele ya ntina: *Tango nini bomoyi ya moto ebandaka? Ndenge nini bomoyi ya moto ebandaka? Nani azali na ndingisa ya kokata tango nini bomoyi ya moto ebanda to esila?* Biblia – mpe emoneli ya mokili oyo eyebi kobongisa — ezali kolakisa biso ete Nzambe azali ya komikitisa mobimba penza kati na makambo nyonso etali bomoyi ya moto, mpe ezali bobele Nzambe azali na ndingisa ya sembo ya kokata ebandeli mpe suka ya bomoyi ya moto moko na moko. Mpo na baye bazali kokota na emoneli ya mokili oyo te, bango bandimelaka mbala na mbala ete bazali na ndingisa ya kokamata mokano ya kosilisa bomoyi ya moto likolo ya ba biloko lokola lokumu, kozala malamumu, to ba misala mpe ba makambo ya motuya na bizaleli ya bonkoko.

ESIKA YA KOKOMA

Lolenge ya ko Longola Bana oyo Balingamaki te

Biyano epayi na mwa oyo awuti kobanda bomoyi kaka sika ekoki kozala na bokeseni monene mingi penza. Bokeseni wana ezali kowuta na oyo baboti bazali kolikia mpe kolinga mpo na mwana na bango: *Nalingi mwana. Nalingi mwana te. Na sepeli mingi kozala moboti. Na kokoka te kobokola mwana. Na bala te mpe libota na ngai bakoundola ngai soki bayebi yango. Na banda kozela kozwa mwana wuta mibu ebele. Nazali naino mwana moke mingi nakoki te kozala mama. Nakoki te komema mwana oyo mpo akobanda kozongisa makanisi na ngai sima likolo na bosangisi nzoto na makasi oyo basalaki ngai.*

Kobanga kowuta na zemi ya mwana oyo baboti alingaki te kobota ekokonza ba emotions ya baboti na ye na tanga wana. Kobanga ekoki mbala na mbala komema basin a zemi kokamata mokano ya kosala likambo ya makasi mpo alongola mwana. Kobanga ekoki mpe kotindika ba tata ya bana oyo balingaki te ete babotama (tango mosusu elongo na mabota ya bandeko ya basi na zemi) mpo ba tia mosukusuku, batindika na makasi, to bakumba na makasi basi ya zemi mpo na kolongola bana oyo, tango mosusu bakosala yango atako ezali mposa na bango moko te. Lokola ba emoneli ya mokili ebele ekitisaka motuya ya bana, elongo na bana oyo bazali na zemi mpe ba oyo bawuti kobotama, bana oyo nyonso bazali mbala mingi kati na libaku ya likama monene mpo bazangi makoki penza ya komibatela. Lolenge minene oyo bato bazali kolongola bana oyo balingi te ete babotama ezali minei.

1. **Kosopa zemi.** Na tango nyonso yambo mwana abotama bakosilisa/ bakoboma bomoyi ya mwana na ndenge ya nko/ ya kokanela, **yango** nde babengi kosopa zemi. Ba lolenge moko ya kosopa zemi ezali oyo ezali kosalama wuta ebandeli penza ata kutu yambo mwasi ayeba ete azali na zemi. Ba lolenge mosusu ya kosopa zemi ezali oyo ezali kosalama **wana** zemi esili kokola na bana oyo bakoki kobika ata libanda na zemi.
2. **Kosundola.** Mbala mosusu tango mwana oyo balingaki te abotama soki abotami, bakosundola ye. Bana ya motindo oyo boye basila kokuta bango tango mosusu ya bomoyi mpe tango mosusu ya kokufa na bisika lokola ba bwate (boite), ndaku ya zongo enene, mpe bafulu. Tango mosusu ba mama na bango ba kosundola bango na elikia to kotia motema ete bakobikisama, lokola tango bazali kobwaka bana na bikuke ya ba lopitalo to ba ndako ya mana bitike. Na Boyokani ya Kala, mama ya Mose atiaki ye kati na kitunga likolo ya ebale ya Nile pembeni na mokili pamba te mokonzi ya Egipto apesaki mitindo ya koboma bana nyonso ya ba Hebelo ya mibali. Mama na Mose azalaki na elikia ete soki Mose awumeli na ye elongo bakoboma ye, yango wana asundolaki ye (mpe atindaki mwana na ye ya mwasi ya mokolo, Miliami, alandaka kitunga ezalaki ko floter likolo ya mayi) na elikia ete bakomona ya mpe akobikisama (Kobima 2:1 – 10).
3. **Koboma bana.** Koboma mwana abotami sika, na banzela ezali actifs to passifs. Koboma oyo ekoki kosalama na lolenge moko boye to mosusu kati na ba lolenge ebele ndakisa, kokatisa mpema, kozindisa na mayi, to kokata / kofina na kingo.
4. **Kokaba na maboko ya likama.** Kotanda na likama na maboko ya likama ezali lolenge ya kosundola bana, mpe lolenge moko ya kozanga kosala makasi ya koboma bana, kati na yango bakokaba mwana awuti kobotama na maboko ya biloko oyo elikia na yango ya momesano ezali kopesa kufa/liwa. Atako mwana oyo bakabi boye akoki kobikisama, kasi soki akufi kokaba oyo ezali be koboma.

ESIKA YA KOKOMA

Mbuma ya kosopa zemi, kosundola, koboma bana, mpe kokaba bana na maboko ya likama ezali kaka se moko: mwana oyo balingaki te abotama akeyi. Mpe na tango oyo mwana kati na zemi mpe oyo awuti kobotama sika bango mibale basali eloko moko te mpe bazangi makoki ata moke ya komibundela mpe komibatela, koboma bana na zemi na nzela ya kosopa zemi ezali kokata bomoyi ya bato yambo kutu ete babenda pema na bango ya liboso. Mama Teresa alobaki boye na oyo etali kosopa zemi: “Soki tokoki kondima ete mama aboma mwana na ye moko, ndenge nini tokoki koyebisa bato mosusu babomana te bango na bango? Kati na mokili oyo ezali kokoma ete ebele na bato bazali kondima be kondima mingi lisusu ete bamama babomaka bana na bango moko na zemi, bomoyi ya moto na ba tapes na yango nyonso ekokoba kobungisa motuya na yango mpe bato nyonso bakozala na libaku ya likama.

Komona Mwana na Zemi Wuta Emoneli na Motindo ya Biblia

Soki tosaleli emoneli ya mokili ya biso Baklisto na makambo nyonso ya bomoyi na biso, tokoyekola komona mwana kati na zemi wuta lolenge ya emoneli ya Nzambe, yango nde ekosimba motindo na biso ya kokanisa likolo na oyo etali kosopa zemi. Ba lolenge minene ya komona bana kati na zemi ezali minei:

1. **Mwana kati na zemi azali moto te.** Na yango kosopa zemi epesameli nzela na lolenge na bizaleli na tango nyonso.
2. Mwana kati na zemi akokoma moto na tango moko boye wana zemi azali kokola. Na yango kosopa zemi epesameli nzela na lolenge na bizaleli kaka bobele na liboso ya makambo moko boye, mpe nzela wana eleka te tango moko boye wana zemi ezali kokola.
3. **Mwana kati na zemi azala moto to te wana eza na ntina te.** Mwasi ye moko azali na ndingisa ya kozwa ekateli soki alingi kokumba zemi kino na suka to te.
4. **Mwana kati na zemi azali moto mobimba penza** kobanda tango ya ebandeli ya zemi mpe akelami na elilingi na Nzambe. Na yango nzela epesami soko moke te na kosopa zemi ata ndenge nini.

Emoneli ya mokili na motindo ya Biblia azali kosimba lolenge ya emoneli ya minei oyo ezali ko ndima kozalisama ya kibomoto mpe bizaleli ya kibomoto ya kofuluka na mwana kati na zemi. Biblia emonaka mwana na zemi lokola libonza kowuta epayi na Nzambe (Ebandeli 2:7; Nzembo 127:3 – 7). Na yango, tokoki koloba na ntina kibomoto ya mwana kati na zemi, oyo ebandaka kati na zemi wuta na ebandeli penza ya zemi, to kokutana ya liki ya mwasi elongo na kona ya mobali (Yobo 10:8 – 12; Yelemia 1:5; Matie 1:18).

ESIKA YA KOKOMA

Ndenge Nini Bana Bazali Bato kati na Zemi?

Bato ya bana kati na zemi – bazala baoyo balingamaki to balingamaki te mpo babotama – bakelamaki na elilingi mpe na lolenge ya Nzambe. Nzambe azwaka bango na motuya mpe Nzambe akelaka bango mpo na ntina. Bana kati na zemi bazali bato mobimba penza.

Mokomi Author Stephen Schwarz kati na buku na ye *La Question Morale de l'Avortement¹ elingi koloba Likambo ya Kaka ya Bizaleli na Kosopa Zemi* asalaki mosala ya komeka kotalisa ete ezali na lolenge minei oyo mwana kati na zemi akeseni na mwana oyo awuti kobotama sika. Mosala yango ezali kotalisa ete bokeseni oyo ezali kolongola soko moke te lokumu to motuya ya moto, mpe basengeli te kosalela yango lokola moboko mpo na kokamata mokano ya koloba soki ba kobikisa moto to ba koboma ye.

Ba lolenge minei yango ezali:

Monene—Mwana kati na zemi azali pene pene tango nyonso moke mingi koleka mwana oyo abotami sika, kasi elingi koloba te ete bazali na motuya moke. Moto ya mokolo mingi aleki mwana ya mibu moke penza na monene, kasi yango te ezali kokomisa ye moto ya motuya koleka. Atako na kati ya culture oyo eteyaka ete mokolo azali na motuya mingi koleka mwana moke, ekoki kondimama ete *baboma* mwana moke.

Molayi ya kokola—Mwana na zemi akoli mingi te lokola oyo abotami sika. Kasi atako bongo mwana abotami sika akoli mingi te azali ndenge moko lokola oyo abotami mpe ya mibu moke/na se. Mwana ya basage akoli mingi te lokola adolescent, mpe adolescent akoli mingi te lokola mokolo. Tosengeli koboma mwana na zemi te kaka mpo ye akoli naino mingi te lokola mwana ya mokolo.

Esik aya kovanda—Mwana kati na zemi azali ya kobombama na kati ya zemi, na yango bato mosusu bakanisaka ete lokola bakoki komonana te, boye bazali bato ya mobimba te. Kasi esika ya kovanda ezali kosala eloko moko soki moke te likolo na motuya ya bana na zemi lokola bato. Esika tozali kobika – ezala esika ya mabele (ekolo to esika moko boye) to esika kaka tovandi (na kati to na libanda ya zemi) – yango te esengeli mpo na kokata motuya na biso.

Esika ya motuya ya koyekamela—Mwana na zemi azali koyekama na mama na ye mpo abika, kasi esika ya motuya na biso ya k oye kama na bato mosusu mpo na kozala malamumu ekoki kobaluka to kobongwana na bisika bikeseni oyo wapi bomoyi na biso ekomi. Bato oyo bazangi biteni ya malamumu ya kokoka na nzoto na bango bakoki koyekama na bato mosusu kaka mpo basunga bango mpo bakokisa misala na bango ya momesano. Bampaka tango mosusu bazali koyekama na bandeko na bango ya libota to na bato oyo bazali kosunga bango. Esika ya motuya ya koyekama esalaka eloko moko soki moke te likolo na kibomoto ya wana na zemi.

Soko tokokanisa wuta lolenge ya komonela ya emoneli ya mokili na motindo ya Biblia, esengeli tomonaka motuya ya bomoyi ya moto ebandi wuta ebandeli ya zemi kino liwa kowuta na Nzambe. Bato na bisika nyonso bakoki kozala mpe bazwami kati na eteni ya bomoyi oyo bazali na motuya moko na bato mosusu, mpe motuya wana eloko moko te ekolongola yango ezala monene ya moto, molayi ya kokola, esika ya kovanda, to eika ya motuya ya koyekama.

ESIKA YA KOKOMA

Mpo na Kosilisa

Kosopa zemi ekoki kozala solo penza-penza kozala mbeba na bizaleli koleka monene ya mikolo na biso. Emoneli na motindo ya Biblia ekopesa biso nzela ya komona kosopa zemi na motindo yango ezaleli: koboma mpe kobundisa Nzambe Ye moko. Basi oyo basopaka ba zemi, elongo na minganga mpe baoyo nyonso basalaka mosala ya kosopa ba zemi, tango na tango basila kokosama mpe moralement miso na bango esila kokufa mpo bamona te lisumu oyo bazali kosala epayi na Nzambe. Babongi na mabondeli na biso ya mawa mpo ete miso na bango efungwama. Na nzela ya mawa na Nzambe mpe kondima na bango epayi na Yeso bakoki kondima motuya ya bomoyi ya moto nyonso, elongo na bomoyi ya mwana kati na zemi.

Emoneli ya mokili na motindo ya Biblia ezali na ntina soki ozali na mposa ya kobika kolandela oyo elingi Nzambe mpo na bizaleli na nguya ya Molimo Mosantu. Moto nyonso *azali* na emoneli ya mokili; kasi emoneli ya mokili ya moto nyonso te ezali ya motindo ya Biblia. Atako Baklisto bakoki kozala na makambo ya motuya to boyambi na emoneli na bango ya bomoyi oyo ezali sembo te kolandela kolimbola ya alima ya Makomi na Bule. Tosengeli kobongisa ba emoneli na biso ya makambo mpo ete ekokana na molongo moko na lolenge ya emoneli ya Nzambe likolo na bomoyi mpe bosolo na ndenge ezali kosalama.

Mituna ya Kozongela

1. Pesa ndakisa moko boye oyo ezali kotalisa motindo emoneli na yo ya mokili ekeseni na oyo ya moto mosusu?
2. Kati na ba emoneli ya mokili misatu ya minene wapi oyo ezali kokonza bizaleli ya bonkoko oyo yo ozali kobika kati na yango?
3. Na balolenge nini bato na ekolo na yo ba salaka mpo balongola bana oyo balingaki te babotama?
4. Ndenge nini emoneli ya mokili na motindo ya Biblia ezali kosunga biso toyeba mpe toyanola epayi na basi oyo baling kosopa zemi?

ESIKA YA KOKOMA

Lokasa ya mosala: Emoneli ya Mokili na Motindo ya Biblia

Engalिसisi 1 (5-10 minuta)

Likebisi: Ezali kotalela motindo tango ezali kotindika bino, okoki kosalela option moko to nyonso mibale oyo elandi.

Nzela ya Yambo: (Luneti ya kopekisa moyi)

1. Bongama koya na ba luneti mibale soki moke ya langi ya kopekisa moyi ekeseni (okoki mpe kosalela eloko lokola eloko emonisaka polele bapakola langi, lokasa ya plastike bapakola langi to eloko nyonso etalisaka polele oyo basili kopakola langi mpo bokoka kotalela na nzela na yango).
2. Tuna motuna oyo: “Tango oyokaka liloba oyo ‘emoneli ya mokili’ nini eyaka na makanisi na yo? Lolenge nini yo okoki kolimbola ‘emoneli ya mokili?’” *Ndima biyano nyonso kasi kopesa naino ndimbola ya emoneli ya mokili.*
3. Lata luneti na langi ya kopekisa moyi (to tala na nzela ya lokasa ya plastike bapakola langi). Tuna motuna oyo: “Ndako ekomonana ndenge nini tango na zali kolata ba luneti ya kopekisa moyi oyo?”
4. Senga moto mosusu alata na balunti ya langi ya kopekisa moyi mosusu. Tuna motuna oyo ba bayekoli: “Ndako ekomonana ndenge nini na moto oyo?”
5. Tuna motuna oyo: “Limbolela ngai *mpo na nini* biso mibale tozali komona biloko na motindo ya bokeseni”
6. Tuna motuna oyo: “Motindo nini kotala ndako na nzela na luneti na langi ya kopekisa moyi ekokani na lolenge biso tobikelaka emoneli ya mokili?” to “lolenge ya bokeseni nini ezali kati motindo ya komona *ndako* ekokani na motindo Moklisto na oyo azali Moklisto te bazali bango mibale komona *mokili?*”

Nzela ya Mibale (Lisolo)

1. Beta lisolo (eleki malamumu kowuta na lisolo ya kobika na yo moko) ezali kolakisa ndenge nini bato mibale bakoki kozala bazali kotala eloko bobele kaka moko wana kasi bazali komona yango moto na moto na motindo ekeseni. *Tala ndakisa oyo na se.*
2. Tuna mituna mikokani, mpe ya biyano bi fungwama mpo na kosunga bato bavandisa boyebi ya emoneli ya mokili, lokola:
  - “Mpo na nini bato na lisolo na lisolo na ngai bamonaki eloko kaka moko wana na lolenge ya bokeseni kati na bango?”
  - “Nini esalaki ete bazala na lolenge ya bokeseni wana na motindo na bango ya komonela?”
  - “Ndenge nini yango ekokani motindo moko na ngai, lokola Moklisto, na komona eloko na motindo ya bokeseni penza na moto oyo azali Moklisto te?”

Ndakisaya Lisolo:

Babalani mibale bazalaki kotambola na Etat ya Oregon na mokili na Etats-Unis ya Amerika, kati na eteni ya mboka moko ezali na bazamba na matiti ya langi ya mayi ya pondu mingi, ba ngomba ezipami na banzete, mpe na bibale etiolaka te na bibale etiolaka ya langi ya bleu. Tango bazali kokumba motuka mobali azali koloba mbala ebela ndenge nini zamba na mayi na yango ezali kongala mpe langi kotoko, kasi eyano ya mwasi na ye ezalaki ya malili mpe ezanga nsayi: “Iyo, ezali kitoko, kasi biloko nyonso ezali komonana lokola ya kokawuka mpe kobeba.” Ye azalaki na kobulangana na biyano ya mwasi na ye. Sima ya kotambola ba ngonga molayi, suka suka mobali asosolaki ete mwasi na ye alataki lunette anti-solaire ya langi ya motane bongo oyo ye moko alataki ezalaki na langi ya bleu, yango nde ezalaki kopesa bango lolenge ya bokeseni mobimba penza na motindo ya komonela kaka makambo moko wana ezalaki koleka.

Engalisisi 2 (20 minuta)

1. Salela monene ya desse ya emoneli ya mokili oyo etiami awa (Tala na se ya lokasa), bongisa desse ya emoneli ya mokili na lokasa ya monene *ezanga makomi* (elongo na lolenge ya komonsa oyo esalami ya desse, basili kosala fotocopi na yango mpo na kokabela bato). Koma kombo na motu ya desse ya monene ya moke ya ba Emoneli ya Mokili oyo ezali kotelemela oyo ya Biblia. Salela lolenge ya kopesa sango nyonso ozali na yango: Masini ya kolakisa bilili babengaka Power Point, babuku ya makomi etali malakisi oyo, libaya ya pembe, libaya ya kotia makasa ya kokomela, bongo na bongo.
2. Desse oyo esengeli ezanga makomi bobele koma kombo ya motu ya desse. Milongo nyonso mosusu na lolenge ya biteni ya bakombo ya mitu esengeli esalama kaka na tango yo ozali kotambola na engalisisi.
3. Tuna motuna oyo: “Ndenge nini okokaki kolimbola emoneli ya mokili *na yo?*” Pesa nzela na bayoki bayanola kowuta na lolenge na bango ya komonela ya ki Moklisto/emoneli na motindo ya Biblia lokola ba bateli mpate to bakambi ya lingomba. Koma “Emonelina Motindo ya Biblia” kati na colonne ya misato. *Tala lokasa ya mosala na se ya lokasa.*
4. Tuna motuna oyo: “Ba emoneli ya mokili nini mosusu ya minene ezali na ekolo na bino?” Okoki lisusu kotuna oyo etali ba boyambi mosusu ya minene to kelasi ya likolo ya universite/mayele/esika ya bato ya mayele. Na lombangu komisa lisolo mokuse, sukisa yango likolo ya biteni ya minene mibale oyo ya boyambi ya bonkoko mpe boyambi likolo ya bikelamu, mpe sima koma maloba mibale oyo na molongo ya yambo mpe na molongo ya mibale. Sima na bango kopesa biyano, mema bango na ba ndimbola na ndenge elobami na se ya kombo ya motu ya esika ya “Biteni ya ba Emoneli ya Mokili” kati na makomi ya mokapu oyo.
5. Soki molongo ya bakombo ya ba emoneli ya mokili misatu ya minene esalemi kati na bakombo ya mitu ya milongo, koma “Nzambe” na motu ya molongo ya yambo ya desse. Tuna motuna oyo: “Nzambe azali nani, na kolandelaka Biblia?” Koma mpo na kobatela biyano ya bayoki. Koba kosala yango na desse mobimba, komaka mpe batelaka biyano mpo na ba emoneli ya mokili ya bato ya boyambi ya bonkoko mpe ya bato bazali na boyambi na bikelamu.
6. Soki molongo ya yambo esili kosalama, loba, “lolenge na biso ya komona Nzambe ekosimba motindo biso tozali kokanisa na oyo etali mokili.” Koma “Mokili” kati na kombo ya motu ya molongo ya mibale, bongo koba kokokisa desse lokola na eteni 5.
7. Bosilisa desse, na yango bosalelaka bakombo na mitu ya milongo oyo elandi. Mituna ya ndakisa epesameli bino mpo esunga na kobimisa masolo kati na baye kolanda malakisi :
  - Bomoyi ya moto (Ebandeli ya bomoyi ya moto ezali nini? Bomoyi ya moto ewuti wapi? Tango nini bomoyi ebandaka? Motuya ya bomoyi ya moto ezali nini soki tokokokanisa yango na bikelamu mosusu?)
  - Sembo liboso na mabe (Ndenge nini emoneli ya mokili moko na moko ekataka makamo kati na oyo ezali malamuru to mabe?)
  - Makasi liboso na motawu (Biblia ezali koteya biso nini na oyo etali boyokani kati na baoyo bazali makasi na baoyo bazali motawu (bitike, bakufela mibali, mpe bongo na bongo.)? Emoneli ya bato oyo bazali na boyambi ya bonkoko mpe bato bazali na boyambi likolo ya bikelamu ezali nini na maye matali bato ya makasi liboso na baoyo bazali na motawu?)
  - Kosopa zemi (Soki emoneli ya mokili na motindo ya Biblia ezali koteya ete biso tesengeli kobatela bato na motawu bongo emoneli ya mokili na motindo ya Biblia elobi nini mpo na mwana kati na zemi? Sima na koyeba emoneli ya mokili ya bato oyo bazali na boyambi ya bonkoko mpe baoyo bazalin na boyambi na bikelamu elongo na makasi mpe motawu na yango, ndenge nini bango bakoki komona kosopa zemi?)

8. Soki masolo esili nyonso okoki kolongola makasa ya mosala oyo salami epayi wapi masolo yango ekomamaki.

ESIKA YA KOKOMA

---

¹ Stephen D. Schwarz, *The Moral Question of Abortion* (Chicago: Loyola University Press, 1990), 17ff.